

Верховний
Суд

Участь прокурора в господарському процесі

Віталій Уркевич,
доктор юридичних наук, професор,
суддя Верховного Суду у Касаційному господарському суді

1. Правові підстави участі прокурора в господарському процесі
2. Висновки Великої Палати Верховного Суду у справі № 912/2385/18, постанова від 26 травня 2020 року
3. Дотримання прокурором розумних строків для реагування компетентним органом на стверджуване порушення
4. Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду
5. Звернення прокурора в інтересах (не)належного позивача
6. Процесуальні наслідки ненадання прокурором суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави
7. Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг
8. Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній
9. Позовна давність у справах за участю прокурора

1. Правові підстави участі прокурора в господарському процесі

Правові підстави участі прокурора в господарському процесі (1)

Статтею 53 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що:

у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (частина 3)

прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком застосування положень, передбачених статтею 174 ГПК України (частина 4)

у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. У разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі набуває статусу позивача (частина 5)

Правові підстави участі прокурора в господарському процесі (2)

Згідно зі **статтею 23 Закону України «Про прокуратуру»:**

прокурор здійснює представництво в суді у разі якщо відповідні **органи не здійснюють або неналежним чином здійснюють захист інтересів держави** (частина 2)

прокурор здійснює представництво інтересів держави в суді **виключно після підтвердження судом підстав для представництва;**

прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, **повідомити про це відповідного суб'єкта владних повноважень.** У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор **користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу** (частина 4)

**2. Висновки Великої Палати Верховного Суду
у справі № 912/2385/18, постанова
від 26 травня 2020 року**

Правові питання (виключна правова проблема),
що постали в господарській справі № 912/2385/18
(провадження № 12-194гс19)

чи має прокурор додавати до позовної заяви **докази, які підтверджують, що захист законних інтересів держави не здійснюється** (зокрема, щодо порушення прокурором відповідного провадження у разі встановлення ним ознак **адміністративного чи кримінального правопорушення**)

чи достатньо **самого лише посилання в позовній заяві прокурора на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження**, для прийняття позову прокурора до розгляду

чи свідчить **відсутність підстав для звернення прокурора до суду в інтересах держави про відсутність процесуальної дієздатності**

Висновки Великої Палати Верховного Суду (1)

(постанова від 26 травня 2020 року у справі № 912/2385/18
(провадження № 12-194гс19)

прокурор, звертаючись до суду з позовом, має обґрунтувати та довести підстави для представництва, **однією з яких є бездіяльність** компетентного органу. **Бездіяльність компетентного органу означає, що він знав або повинен був знати** про порушення інтересів держави, але **не звертався до суду з відповідним позовом у розумний строк**

звертаючись до відповідного органу до подання позову прокурор фактично **надає йому можливість відреагувати на стверджуване порушення інтересів держави**, зокрема, шляхом призначення перевірки фактів порушення законодавства, виявлених прокурором, вчинення дій для виправлення ситуації, а саме **подання позову або аргументованого повідомлення прокурора** про відсутність такого порушення

Висновки Великої Палати Верховного Суду (2)

(постанова від 26 травня 2020 року

у справі № 912/2385/18 (провадження № 12-194гс19)

невжиття компетентним органом жодних заходів **протягом розумного строку** після того, як цьому органу стало відомо або повинно було стати відомо про можливе порушення інтересів держави, має **кваліфікуватися як бездіяльність відповідного органу**

розумність строку визначається судом з урахуванням того, чи потребували інтереси держави невідкладного захисту (зокрема, через закінчення перебігу позовної давності чи можливість подальшого відчуження майна, яке незаконно вибуло із власності держави), а також таких чинників, як: **значимість порушення інтересів держави, можливість настання невідворотних негативних наслідків** через бездіяльність компетентного органу, **наявність об'єктивних причин**, що перешкождали такому зверненню, тощо

Висновки Великої Палати Верховного Суду (3)

(постанова від 26 травня 2020 року
у справі № 912/2385/18 (провадження № 12-194гс19))

захищати інтереси держави повинні **насамперед відповідні компетентні органи, а не прокурор**. Прокурор **не повинен вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду** і замінювати компетентний орган, який може і бажає захищати інтереси держави

щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, **прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідний компетентний орган**, який усупереч вимогам закону не здійснює захисту або робить це неналежно

якщо суд **установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі**, то позовну заяву прокурора слід вважати такою, що підписана особою, яка не має права її підписувати. І в такому випадку виникають підстави **для залишення позову без розгляду**

**3. Дотримання прокурором розумних строків
для реагування компетентним органом на
стверджуване порушення**

Дотримання прокурором розумних строків для реагування компетентним органом на стверджуване порушення (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Держаудитслужби до Управління капітального будівництва ОДА, ТОВ про визнання недійсним рішення тендерного комітету та визнання недійсним договору будівельного генпідряду

Позиція КГС ВС:

прокурором не дотримано порядку повідомлення, передбаченого ч. 4 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру»;

прокурором не надана можливість у розумні строки відреагувати на стверджуване порушення інтересів держави, не отримавши відповіді офісу Держаудитслужби, прокурор подав до суду позовну заяву (постанова від 17.08.2020 у справі № 913/73/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91016940>)

Дотримання прокурором розумних строків для реагування компетентним органом на стверджуване порушення (2)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі міської ради до ФОП про стягнення заборгованості по орендній платі

Позиція КГС ВС:

прокурором достатньо дотримано порядку, передбаченого ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», проте компетентний орган протягом розумного строку після отримання повідомлення самостійно не вчинив жодних дій щодо усунення порушень;

у період з лютого по квітень 2019 року прокурор звертався до компетентного органу з відповідними листами, що підтверджує факт обізнаності про наявність заборгованості зі сплати орендної плати за договором;

міська рада зазначила, що не має можливості самостійно захистити інтереси держави в суді внаслідок об'єктивних причин, пов'язаних з відсутністю в міському бюджеті коштів для сплати судового збору. Прокурор повідомив листом від 15.05.2019 міську раду про звернення до суду з даним позовом (постанова від 28.08.2020 у справі № 914/1000/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91290666>)

Дотримання прокурором розумних строків для реагування компетентним органом на стверджуване порушення (3)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Державної екологічної інспекції, міської ради до ТОВ про стягнення збитків завданих державі внаслідок незаконного видобутку надр

Позиція КГС ВС:

зверненню прокурора з даним позовом передувало відповідне листування з Державною екологічною інспекцією, яка повідомила, що упродовж 2014 – 2019 років всупереч вимогам закону не проводилось перевірок ТОВ в частині охорони надр при здійсненні видобутку піску на території родовища, нарахування збитків та здійснення реагування заходами цивільно-правового характеру не здійснювалось;

міська рада на запит прокурора повідомила, що протягом 2014 – 2019 років із позовами до ТОВ про стягнення збитків, що стосуються незаконного видобутку надр та розірвання договорів оренди землі, не зверталася;

компетентні органи були обізнані з фактом наявності порушення прав держави, однак жодних заходів протягом розумного строку не вчинили (постанова від 01.10.2020 у справі № 914/2000/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91939620>)

4. Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду

Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду (1)

справа за позовом прокурора до ГУ Держгеокадастру, фізичної особи про визнання незаконним і скасування наказу, визнання договору оренди недійсним

Позиція ВП ВС:

у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача;

у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві, і в такому разі прокурор набуває статусу позивача (постанова від 15.01.2020 у справі № 698/119/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87053622>)

Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду (2)

справа за позовом прокурора до ГУ Держгеокадастру, фермерського господарства про визнання незаконними та скасування наказів, визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок та їх повернення

Позиція ВП ВС:

якщо підставою для представництва інтересів держави прокурор зазначив відсутність органу, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, цей довід прокурора суд повинен перевірити незалежно від того, чи надав прокурор докази вчинення ним дій, спрямованих на встановлення відповідного органу;

процедура, передбачена ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», застосовується тільки до встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у випадку, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження з такого захисту;

прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це відповідного суб'єкта лише тоді, коли той має повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, але не здійснює чи неналежно їх здійснює (постанова від 11.02.2020 у справі № 922/614/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87902138>)

Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду (3)

справа за позовом прокурора в інтересах держави до сільської ради, фізичних осіб про визнання незаконними та скасування рішень сільської ради, визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку та витребування земельної ділянки з незаконного володіння

Позиція ВП ВС:

прокурор мав підстави звернутися до суду як позивач, вважаючи, що відсутній орган, який може захистити інтереси держави;

проте за певних обставин прокурор може звертатися до суду в інтересах держави і в особі органу місцевого самоврядування, зокрема тоді, коли цей орган є стороною правочину, про недійсність якого стверджує прокурор. Оскільки таку позовну вимогу вправі заявити, зокрема, будь-яка сторона правочину, відповідний орган як така сторона може бути позивачем;

у такій ситуації прокурор для представництва інтересів держави в особі компетентного органу як сторони правочину має продемонструвати, що цей орган не здійснює або неналежним чином здійснює захист відповідних інтересів, не реагуючи на повідомлення прокурора про наявність підстав для звернення до суду (постанова від 15.09.2020 у справі № 469/1044/17, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92270734>)

Статус прокурора у разі відсутності органу або відсутності у такого органу повноважень звертатися до суду (4)

справа за позовом прокурора до ГУ Держгеокадастру, фермерського господарства про визнання незаконним та скасування наказів, визнання недійсними договорів та зобов'язання повернути земельну ділянку

Позиція КГС ВС:

прокурор зазначив, що він є позивачем, оскільки ГУ Держгеокадастру – один із співвідповідачів, накази якого оскаржуються через недотримання вимог законодавства;

оскільки прокурор у цій справі визначив ГУ Держгеокадастру одним зі співвідповідачів у справі та пред'явив до нього вимоги про визнання незаконними та скасування наказів, то суди мали оцінити наявність підстав для звернення до суду саме як самотійного позивача;

визначення прокурором свого правового статусу як самотійного позивача у справі, за наявності органу державної влади, уповноваженого на здійснення захисту інтересів держави у спірних правовідносинах, не нівелює його обов'язку щодо дотримання порядку представництва, дотримання процедури, встановленої ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» та надання можливості такому органу самотійно звернутись до суду за захистом порушених прав держави (постанова від 16.09.2020 у справі № 922/708/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91589626>)

На розгляді судової палати для розгляду справ щодо земельних спорів та права власності КГС ВС

справа № 915/1133/18 за позовом прокурора до міської ради та приватного підприємства про визнання незаконним рішення міськради та договору

Позиція колегії суддів КГС ВС:

оскільки прокурор визначив міськраду одним з співвідповідачів у справі та заявив вимогу про визнання незаконним і скасування рішення цього органу то у прокурора відсутній обов'язок дотримання процедури, передбаченої статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», а саме щодо необхідності попередньо, до звернення до суду, повідомити про це відповідного суб`єкта;

у зв'язку з цим колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 15.06.2021 у справі № 908/1664/19 про те, що визначення прокурором свого правового статусу як самостійного позивача не нівелює його обов'язку дотримання процедури, передбаченої абзацами третім і четвертим частини четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

5. Звернення прокурора в інтересах (не)належного позивача

Звернення прокурора в інтересах (не)належного позивача (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі КМУ до селищної ради, приватного підприємства про визнання недійсними рішень ради, договору оренди земельної ділянки та витребування земельної ділянки з чужого незаконного володіння

Позиція КГС ВС:

оскільки повноваження органів влади, зокрема і щодо здійснення захисту законних інтересів держави, є законодавчо визначеними, тому суд згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») під час розгляду справи має самостійно перевірити доводи сторін щодо наявності чи відсутності повноважень органів влади здійснювати у спосіб, який обрав прокурор, захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах;

суд апеляційної інстанції встановив, що визначений прокурором позивач – КМУ не мав повноважень на розпорядження спірною земельною ділянкою, тобто не є органом, уповноваженим державою на захист її інтересів у спірних правовідносинах;

встановлення судом обставини звернення прокурора в інтересах неналежного позивача, тобто особи, яка не уповноважена на виконання функцій держави у спірних правовідносинах, має процесуальним наслідком відмову в задоволенні відповідного позову, а не залишення позову прокурора без розгляду (постанова від 26.08.2020 у справі № 911/2032/17, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91242273>)

Звернення прокурора в інтересах (не)належного позивача (2)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі обласної ради до ФОП, комунального закладу обласної ради про визнання недійсними рішення тендерного комітету, договору і додаткових угод до договору

Позиція КГС ВС:

у спорах, які пов'язані з проведенням публічних закупівель, позивачами можуть бути декілька уповноважених органів, які здійснюють контроль і моніторинг у сфері публічних закупівель, в залежності від повноважень, в межах яких ці органи діють, та характеру спірних правовідносин;

при визначенні органу, в інтересах якого пред'являється позов, прокурор не повинен перелічувати усі без винятку органи, уповноважені державою на здійснення повноважень із захисту інтересів держави у відповідному спорі;

прокурору достатньо довести, що орган, в інтересах якого заявлено позов, уповноважений на здійснення відповідних функцій у спірних правовідносинах і суд згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») під час розгляду справи має самостійно перевірити доводи прокурора щодо наявності чи відсутності повноважень органу (-ів) влади здійснювати у спосіб, який обрав прокурор, захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах (постанова від 19.08.2020 у справі № 923/449/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91290675>)

Звернення прокурора в інтересах (не)належного позивача (3)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Держгеокадастру до ГУ Держгеокадастру області, фізичної особи, фермерського господарства про визнання незаконними та скасування наказів, визнання недійсним договору, припинення договору та повернення земельної ділянки

Позиція КГС ВС:

звертаючись з позовом у даній справі, зокрема, до ГУ Держгеокадастру, та визначаючи в якості органу, що уповноважений на здійснення захисту інтересів держави у спірних правовідносинах саме Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, прокурор фактично створив парадоксальну ситуацію, за якої позивачем та одним із відповідачів у справі є одна і та ж особа – Держгеокадастр;

ГПК України взагалі не передбачає можливості поєднання сторін судового процесу в одній особі, не передбачає цей Кодекс і поняття «неналежний позивач», не визначає й механізму заміни останнього, позаяк положення Кодексу спрямовані на вирішення спору, якого не може бути із «самим собою»;

у випадку встановлення судом процесуального випадку, за якого позивачем і відповідачем у справі є фактично одна і та ж сама особа, розгляд заявленого позову у цій частині є неможливим за відсутністю спору як такого (постанова від 07.09.2020 у справі № 917/468/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91340952>)

6. Процесуальні наслідки ненадання прокурором суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави

Процесуальні наслідки ненадання прокурором суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Державної служби України з безпеки на транспорті до ТОВ про стягнення плати за проїзд великовагових та (або) великогабаритних транспортних засобів автомобільними дорогами загального користування

Позиція КГС ВС:

невиконання прокурором вимог щодо надання суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді згідно із ч. 4 ст. 53 ГПК України має наслідком застосування положень, передбачених ст. 174 цього Кодексу, про **залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків** і повернення в разі, якщо відповідно до ухвали суду у встановлений строк ці недоліки не усунуті;

водночас якщо суд установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, то позовну заяву прокурора слід вважати такою, що підписана особою, яка не має права її підписувати. І в таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 ч. 1 ст. 226 ГПК України – **залишення позову без розгляду** (постанова від 12.08.2020 у справі № 924/1199/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90962119>)

Процесуальні наслідки ненадання прокурором суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави (2)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі обласної державної адміністрації, РДА до ТОВ про розірвання договору оренди земельної ділянки та повернення земельної ділянки

Позиція КГС ВС:

оскільки процесуальний закон не визначає, які саме положення, в якому порядку (послідовності) має застосовувати суд першої інстанції у разі невиконання прокурором зазначених вище вимог, то суд, керуючись принципами диспозитивності та пропорційності господарського судочинства (статті 14, 15 ГПК України), може на свій розсуд спочатку залишити позовну заяву прокурора без руху та повернути її в разі неусунення заявником допущених недоліків у встановлений строк (ч. 4 ст. 174 ГПК України), або ж з урахуванням фактичних обставин справи на підставі пункту 4 ч. 5 ст. 174 цього Кодексу повернути позовну заяву прокурору без її попереднього залишення без руху (постанова від 18.08.2020 у справі № 914/1844/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91049657>)

7. Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг

Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі РДА, Держаудитслужби до ТОВ про визнання недійсними додаткових угод та стягнення коштів

Позиція ВП ВС:

процесуальна дієздатність – це здатність особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (стаття 44 ГПК України). У випадку звернення прокурора з позовом до суду в інтересах держави в особі компетентного органу фактичним **позивачем є держава, і саме вона набуває процесуальної дієздатності і є учасником справи;**

для цілей залишення позову без розгляду на підставі пункту 1 ч. 1 ст. 226 ГПК України **процесуальна дієздатність має бути відсутня саме в учасника справи** (позивача або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору), **а не його представника;**

помилковим є залишення без розгляду на підставі цього припису позову, поданого прокурором в особі компетентного органу в інтересах держави, через відсутність у прокурора як представника держави процесуальної дієздатності або через відсутність у нього підстав для звернення до суду;

у разі установлення судом **відсутності підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, позовну заяву прокурора слід залишити без розгляду, як таку, що підписана особою, яка не має права її підписувати.** У таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України (постанова від 26.05.2020 у справі № 912/2385/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90458902>)

Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг (2)

справа за позовом фермерського господарства до міської ради про визнання поновленим договору оренди землі, скасування запису про державну реєстрацію права власності на земельну ділянку, скасування державної реєстрації земельної ділянки

Позиція КГС ВС:

згідно із ч. 3 ст. 24 Закону України «Про прокуратуру» **право подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення** в цивільній, адміністративній, господарській справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних та окружних прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників обласних прокуратур, керівнику, заступникам керівника, керівникам підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

водночас **прокурор не наділений повноваженнями визначити процесуальну поведінку відповідача у господарській справі неналежною і самотійно звернутись з апеляційною скаргою фактично на захист інтересів такого відповідача;**

прокурор **зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень** (постанова від 15.02.2021 у справі № 914/1248/20, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94904457>)

Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг (3)

справа за позовом ТОВ до ГУ Держгеокадастру про припинення договору оренди землі, визнання права користування земельною ділянкою та визнання укладеним договором оренди земельної ділянки

Позиція КГС ВС:

орган, в інтересах якого прокурор подав апеляційну скаргу (ГУ Держгеокадастру) є відповідачем у справі – юридичною особою, яка має самостійну процесуальну дієздатність. Процесуальна дієздатність здійснювалась відповідачем у формі звернення з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції. Допущення уповноваженим органом процесуальних недоліків (помилки) при реалізації своїх процесуальних прав саме по собі не свідчить про неналежне здійснення ним захисту інтересів держави, що в розумінні ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» дало б прокурору право на представництво цього органу в суді, оскільки неналежне оформлення апеляційної скарги не позбавляє уповноважений орган процесуальної дієздатності;

вступаючи у справу шляхом подання апеляційної скарги на боці державного органу, який здатен самостійно реалізувати свої процесуальні права учасника справи та активно реалізовує їх, прокурор фактично дублює цей орган, надаючи йому у такий спосіб додаткові переваги перед іншою стороною спору, яка натомість опиняється у гірших умовах порівняно з реалізацією процесуальних прав, підтримуваним прокурором, відповідачем (постанова від 02.09.2020 у справі № 911/936/18, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91320033>)

Процесуальна дієздатність прокурора, подання апеляційних та касаційних скарг (4)

справа за позовом ТОВ до міської ради, фізичної особи, державного реєстратора про визнання недійсним та скасування рішення, визнання протиправними дій державного реєстратора

Позиція КГС ВС:

у цій справі стороною (відповідачем) є територіальна громада міста, а міська рада та прокурор виступають як орган та особа, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, як представники територіальної громади, тому вже існуюча відмова у відкритті касаційного провадження відповідачу – територіальній громаді міста, унеможлиблює відкриття провадження за касаційною скаргою цієї ж особи, поданою іншим представником – прокурором, оскільки відповідачем – територіальною громадою в особі міської ради вже реалізовано право на касаційне оскарження судового рішення з процесуальними наслідками у вигляді відмови у відкритті касаційного провадження;

приписами пункту 3 ч. 1 ст. 293 ГПК України визначено процесуальне обмеження щодо повторної подачі касаційної скарги після відмови у відкритті касаційного провадження на те саме судове рішення та є загальним для всіх суб'єктів, що також узгоджується зі статтею 129 Конституції України, якою як одну із засад судочинства визначено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, і не може бути визнане обмеженням права доступу до суду в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (постанова від 17.08.2020 у справі № 910/6668/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91017010>)

8. Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній

Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Служби автомобільних доріг області до сільської ради, приватного підприємства про визнання недійсним рішення та договору оренди земельної ділянки

Позиція КГС ВС:

Служба автомобільних доріг є державною організацією (установа, заклад), яка входить до сфери управління засновника Служби – Державного агентства автомобільних доріг України, і на відміну від останнього не має статусу органу державної влади;

у прокурора відсутні законні підстави на звернення до суду з цим позовом в інтересах Служби автодоріг області з огляду на те, що положеннями абзацу 3 частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» прямо заборонено здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній;

Служба автодоріг у області є самостійною юридичною особою з відповідною процесуальною дієздатністю та наділена правом на здійснення захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів у судовому порядку (постанова від 22.10.2019 у справі № 911/3153/16, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85211545>)

Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній (2)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі концерну «Укроборонпром» до Головного територіального управління юстиції області, державного підприємства «СЕТАМ» про визнання недійсним результатів електронних торгів арештованих майном з продажу лоту

Позиція КГС ВС:

Державний концерн «Укроборонпром» є одним із спеціальних суб'єктів і якому Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» делеговані владні повноваження;

суд першої інстанції, надаючи помилкову оцінку відсутності підстав для представництва прокуратурою інтересів держави в особі Державного концерну «Укроборонпром» та визначення правового статусу сторін, невірно застосував норми процесуального права та залишив позовну заяву без розгляду (постанова від 08.05.2018 у справі № 918/376/17, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74094960>)

Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній (3)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі управління лісового та мисливського господарства та державного підприємства лісового господарства до ТОВ про розірвання договору та повернення лісової ділянки

Позиція КГС ВС:

звертаючись до суду в інтересах держави в особі державного підприємства, яке не є органом державної влади або іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого належить захист інтересів держави, зокрема в галузі реалізації принципів регулювання земельних відносин або захисту природних ресурсів, **прокурор порушив норми ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру»**, згідно з якою здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній не допускається;

при цьому **порушення прокурором встановленої законом прямої заборони на звернення до суду в інтересах державної компанії виключає необхідність з'ясування питання невиконання або неналежного виконання таким позивачем дій, спрямованих на захист власних прав та інтересів або інтересів держави** (постанова від 15.09.2020 у справі № 911/551/19, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91786504>)

Неможливість здійснення прокурором представництва в суді інтересів державних компаній (4)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі КМУ, Міндовкілля та державного підприємства лісового господарства до РДА, ТОВ про визнання недійсним розпоряджень, розірвання договору та зобов'язання повернути земельну ділянку

Позиція ВП ВС:

заборона на здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, передбачена абзацом третім частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», має застосовуватись з урахуванням положень абзацу першого частини третьої цієї статті, який передбачає, що **суб`єкт, в особі якого прокурор може звертатись із позовом в інтересах держави, має бути суб`єктом владних повноважень**, незалежно від наявності статусу юридичної особи;

у контексті засадничого положення частини 2 статті 19 Конституції України відсутність у Законі інших окремо визначених заборон на здійснення представництва прокурором, окрім спеціальної заборони на представництво державних компаній, **не слід розуміти як таку, що розширює встановлені в абзаці першому частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» межі для здійснення представництва прокурором законних інтересів держави** (постанова від 06.07.2021 у справі № 911/2169/20 (провадження № 12-20гс21), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483103>)

9. Позовна давність у справах за участю прокурора

Позовна давність у справах за участю прокурора (1)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі сільської ради до РДА, фізичної особи про визнання розпорядження та державних актів на право приватної власності на земельні ділянки недійсними та їх скасування

Позиція ВП ВС:

аналіз положень статей 256, 257, 261, 267 ЦК України дає підстави для висновку про те, що положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється й на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів;

до таких позовів поширюється положення стаття 257 ЦК України щодо загальної позовної давності, і на підставі частини першої статті 261 цього Кодексу перебіг позовної давності починається від дня, коли держава в особі її органів як суб'єктів владних повноважень довідалася або могла довідатися про порушення прав і законних інтересів (постанова від 22.05.2018 у справі № 469/1203/15-ц, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75004159>)

Позовна давність у справах за участю прокурора (2)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі міської ради до фізичних осіб, ТОВ про визнання незаконним і скасування державного акта на право власності на земельну ділянку, визнання недійсними договору дарування й акта прийому-передачі нерухомого майна, витребування земельної ділянки, скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень

Позиція ВП ВС:

у разі пред'явлення позову особою, право якої порушене, і в разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою, уповноваженою на це особою, **позовна давність починає обчислюватися, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідалася або могла довідатися особа, право якої порушене, чи прокурор, уповноважений звернутися до суду в інтересах держави за захистом такого права, зокрема, якщо прокурор довідався чи міг довідатися про порушення права або про особу, яка його порушила, раніше, ніж особа, право якої порушене** (постанова від 05.02.2018 у справі № 522/2110/15-ц, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79834996>)

Позовна давність у справах за участю прокурора (3)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Міністерства оборони України та квартирно-експлуатаційного управління до міської ради та ТОВ про визнання незаконним та скасування рішення, визнання недійсним договору оренди земельної ділянки, визнання відсутнім права користування земельною ділянкою

Позиція ВП ВС:

позовна давність починає обчислюватися з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися прокурор, у таких випадках:

1) прокурор, який звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, довідався чи мав об'єктивну можливість довідатися (під час кримінального провадження, прокурорської перевірки тощо) про порушення або загрозу порушення таких інтересів чи про особу, яка їх порушила або може порушити, раніше, ніж орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах;

2) прокурор звертається до суду в разі порушення або загрози порушення інтересів держави за відсутності відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження щодо захисту таких інтересів (постанова від 04.12.2018 у справі № 910/18560/16, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80427441>)

Позовна давність у справах за участю прокурора (4)

справа за позовом прокурора в інтересах держави в особі Держгеокадастру, державного підприємства до РДА, акціонерного товариства про визнання незаконними розпоряджень, витребування на користь держави в особі позивачів з незаконного володіння відповідача земельних ділянок

Позиція КГС ВС:

уповноважений орган, в інтересах якого прокурором подано даний позов – Держгеокадастр, є правонаступником Державного агентства земельних ресурсів, яке у свою чергу є правонаступником Державного комітету України із земельних ресурсів;

Держгеокадастр довідався про факт прийняття спірних розпоряджень в момент здійснення ним на виконання визначених законодавством повноважень державної реєстрації виданих громадянам державних актів на право власності на спірні земельні ділянки;

у спірних правовідносинах суб'єктом прав є саме держава, а не її конкретний орган, тому зміна уповноваженого органу щодо розпорядження спірними земельними ділянками і здійснення контролю за нею внаслідок внесення змін до чинного законодавства України не змінює порядку перебігу позовної давності;

визначаючи початок перебігу позовної давності у даному спорі, слід враховувати, коли про порушене право дізналася або могла дізнатися саме держава в особі уповноваженого органу, а не конкретний позивач або прокурор (постанова від 28.11.2018 у справі № 911/926/17, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78359209>)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!